

KAS SIIS SELLE MAA KEEL...?

POEETILINE MITMEKEELSUS 20. JA 21. SAJANDI EESTI LUULES

- Kuidas toimib kirjanduslik mitmekeelsus luules?
- Mil viisil suhestub luule mitmekeelsus eri keelte rolliga Eesti ja Ida-Euroopa ajaloos?

Clementine!
(Oh my darling!)
Täna õhtul, kallid sõbrad, relvavennad, kui üks mees
löögem kokku käed ja kannud,
unustagem kõik mis ees.

Karl Ristikivi, „Hårsfjärden“, VI, 1950 (katkend)

Sissejuhatus

Kui tõlkida mitmekeelne luuletus ükskeelseks, jäävad mõned olulised teksti tähendustasandid lugejale tabamatuks: siinsel postril tsiteeritud Ristikivi ja Grigorjeva puhul jääks tabamatuks teiskeelsete katkete päritolu ingliskeelsetest lauludest ja kultuuriruumist.

- Need tähendustasandid muutuvad nähtavaks, kui lugemisel jälgida keeltevaheliste liikumiste reeglipärasid ning seda, milliseid eri keeli ja nende omadusi kombineeritakse.
- Eri keelte põimumisel luuletuskstis kohtuvad erinevad grammatikareeglid ja kontekstid.
- Kuivõrd tekstis on sel juhul lugeja jaoks korraga kohal keelte päritolukultuur (teiskeelse tsitaadi puhul tugevamalt kui tõlketsitaadi puhul) ning funktsioon ja tähendus kohalikus kultuuris, tekib keelte põimumisel poeetiline pinge.

POEETILINE MITMEKEELSUS

avaldub olukorras, kus mitme loomuliku keele kohtumisel kirjandustekstis tekib mitmekultuuriline ja -keelne tähendus.

Kuidas analüüsida mitmekeelset luuletust?

Meetod

1. Kirjeldan MK avaldumist luuletuses kõige üldisemalt: **mis keeled ja mil moel tekstis esinevad** (vt tabel allpool). Kontaktlingvistika meetoditest lähtuvalt vaatlen eelkõige seda, mis positsioonis keeled teineteise suhtes paiknevad (sh kui ulatuslikult ja mil viisil ühte põimuvad). (Mitmekeelse väljenduse segunemisprotsessidest vt nt Muysken 2005)
2. Järgmises kahes etapis analüüsin keeltevahelist poeetilist pinget. Selleks vaatlen esmalt, **kuidas suhestuvad teiskeelsetele elementidele tekstis lugejaga**. Põhiküsimused on seejuures järgmised: kas lugejalt eeldatakse keeleoskust? Millise tähenduse omandavad teise keele visuaalsed ja kõlalised omadused (võrdluses põhikeelega)? (Mitmekeelse kirjanduse multimodaalsusest vt Tidigs ja Huss 2017)
3. Viimaks lähtun analüüsis luule lähilugemise metoodikast, st vaatlen **tervikluuletuse tähendusloomestrateegiaid** ja teiskeelsete elementide rolli selle terviku kujundamisel.

mina olengi selle põlvkonna esindamiseks nagu iga teinegi
lihtsalt liiga eriline sest
the only thing thats bigger than my ego is my mirror
bitch

Sveta Grigorjeva, „les monstres sacres“, 2013 (katkend)

Mitmekeelne poeetika ajaloolises perspektiivis

Uurimuse eesmärgiks on uurida ka seda, kuivõrd sõltub MK poeetika ajalooperioodist ning kas on võimalik täheldada võtteid, mida rakendatakse eri aegadel ühtviisi. Seetõttu moodustavad uurimismaterjali eesti põhikeelega luuletuskstid, milles esineb vähemalt üks muu keel, ning mis on avaldatud ligikaudsetel perioodidel 1920–1940, 1960–1980 ja 2000–2020. Analüüsil pööran tähelepanu keelte ühiskondlikule rollile kõnealusel perioodil Eesti keelesituatsioonis.

Nr	Autor ja luulekog	Aasta	L1	L2	L3	L4	Luuletus	Teiskeelne t	Teiskeelne n	Laensõ	Teiskeelne tsit	Järsk koodiva	Keeltevaheline li	Väike m	Suur m	Teises k	Tsitaat!
23	Karl Martin Sinijärvi "SürWay"	1992	Ing	Pr	Hisp	Sks	*train-rail-lii-trial, 88-89						x			x	cote d'azur coat of armas goat of harms and alarms / (pityful) irish junkman comin' thru morn' mist / what a full pity under full moon all too soon / bore comes to crown the prince of unwinged flies / in winged butter and unringed eyes in ringed shutters / es algo terrible / graffiti masses' grass passes to fit in some mist / or piissõhtid / i like it bawon castrah / some say sometimes it's better to leave someone / unkniled / Goddess Sam! Erica gain! / from me to shining me yehhee / pityful bore -ingerin' fingers and deathrings / file it under! und der! unter! shit! // fuck off! lovely dimaters all you / great De Generation (89)
24	Karl Martin Sinijärvi "SürWay"	1992	Ee	Ing			*walls broken forever, 90-91						x		x		walls broken forever / masohist / revelation mis pahim // miks ma amastan maks laosoni? sest ta raisk on veer elus / ellips-rehnut-ellips / ka tunnelid mööda võin ronida kaua et lõpuks saavutada rahu / ka põlvkõdele võin minna et jõuda lõppeks ponsale väjaku / veetom veinom ja yim tunnetus / et mina olen eesti kirjandus-eesikirjandus / mis toodab end ise trykmasinate kauku hurraa / stormlighted / hullus / hullus / hullus (90)
25	Elo Vee "Laeka lähedus"	1993	Ee	Lad			Osutite vari, 37-38			x							Miks küsid kas mul on aega eel use aasta, / eel isenda vii tema? / kindlasti. Ma hiakas on mu soov sind kohata / palmide all DE JURE, aga enam ma ei usu sinusse. (37)
26	Elo Vee "Laeka lähedus"	1993	Ee	Ing			Luua, 51			x							Maalim kahtses nagu lõrsum, nagu film: / pakitsev tühjus, lakkahast kingad, kellegi eraelu, / šampoon, tööle minematajtmise tuju, / fish fingersid, / pangarõu, (51)
27	Elo Vee "Laeka lähedus"	1993	Ee	Sks			Võtnuks ja pannuks, 52					x					Kui midagi ei ole enam teha, ja on häbi, / vaatatan raamatut ALTRUSSISCHES BAUKUNST. / Tahan meelega ära süüa järgest kolm rohelist piprakaua. (52)
28	Elo Vee "Laeka lähedus"	1993	Ee	Ing			Kohvik II, 61					x					Sky, ignoring, well done, Juku. / Akaššineet! punne kampsun teab äraletette / paneku. Kirustagem, on aeg! // Politseiaakadeemias sirgub kaastunne / ja tagab ühiskondliku igihäntavuse, / puhtuse, eluhooldikuse. (61)

Tabeli veerud:

- Järjenumber
- Autor ja luulekogu
- Avaldamisaasta
- Põhikeel ja teised keeled
- Luuletuse info
- Mitmekeelsuse avaldumisvormid
- Tsitaadid

Mitmekeelsuse avaldumisvormid: Teiskeelne pealkiri, teiskeelne moto, teiskeelne tsitaat, järsk koodivahetus, keeltevaheline liug, väike makaronism e makaronism (vt Kalda 2000), suur makaronia, teises keeles luuletus

Saara Lotta Linno (MA, Tartu Ülikooli kultuuriteaduste instituudi võrdleva kirjandusteaduse nooremteadur), saara.lotta.linno@ut.ee
Juhendaja Liina Lukas (PhD, Tartu Ülikooli kultuuriteaduste instituudi võrdleva kirjandusteaduse professor)

Kirjandust

Tidigs, Julia ja Huss, Markus. 2017. „The Noise of Multilingualism: Reader Diversity, Linguistic Borders and Literary Multimodality.“ – *Critical Multilingualism Studies* 5:1: 208–235, DOI: 10.2167/ijm030.0.

Kalda, Maie. 2000. „Jacob Johann Malm ja makaroniline luule.“ – *Mis mees ta on?*, 82–149. Tallinn: Underi ja Tuglase Kirjanduskeskus.

Muysken, Pieter. 2005. „Bilingual Speech: A Typology of Code-Mixing.“ Cambridge: Cambridge University Press.